

TƏDRİS PROSESİNDƏ STANDARTLARIN ÖYRƏDİLMƏSİ TƏCRÜBƏSİNDƏN

Rəmziyyə Babayeva
Bakı şəhəri Nərimanov rayonu
Məktəb-Lisey Kompleksinin müəllimi

Açar sözlər: müəllim, tədris prosesi, standartlar, məzmun, fəaliyyət.

Ключевые слова: учитель, учебный процесс, стандарты, содержание, деятельность.

Key words: teacher, teaching process, standards, content, activity.

Müasir mərhələdə bütün sahələrdə həyata keçirilən iqtisadi, sosial, mədəni islahatların nəticəsi olaraq ölkəmiz dinamik inkişaf yolu ilə inamla irəliləyir, onun beynəlxalq aləmdə nüfuzu güclənir. Respublikamızda hər bir sahədə müşahidə olunan fasiləsiz inkişaf tendensiyası özünü təhsil sektorunda da göstərir. Bu inkişafın əsasında ulu öndər Heydər Əliyevin ideyaları və həmin ideyaların işığında həyata keçirilən aydın və ardıcıl strateji kurs dayanır. Möhtərəm Prezidentimiz İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə müəyyənləşdirilən və icra edilən dövlət proqramları təhsil sistemində keyfiyyətə yeni inkişafa, yüksək nəticələrin əldə edilməsinə geniş imkan və şərait yaradır. Ölkəmizdə aparılan təhsil islahatları səmərəliliyini artıran nəticələrə gətirib çıxarır. Bu da təbiidir. Çünki yeni texnologiyalar əsri olan XXI əsrdə ümumtəhsil məktəbinin başlıca vəzifəsi yüksək intellektual hazırlığa malik olan, qazandığı biliklərdən istifadə etməyi bacaran, dünyagörüşü hərtərəfli inkişaf etmiş, milli və ümumbəşəri mədəni keyfiyyətlərə yiyələnmiş şəxsiyyətin, əsl vətəndaşın yetişdirilməsindən ibarətdir. Ölkəmizdə tədris prosesinin təşkilinin yeni, daha səmərəli formalarının tətbiq edilməsi də bu məqsədə xidmət edir. Təhsilin keyfiyyətini yüksəltmək və onun dinamik inkişafını təmin etmək üçün yeni pedaqoji texnologi-

yalardan, yeni təlim metodlarından istifadəyə üstünlük verilir. Ona görə ki, xalqın intellektual-mənəvi potensialına, milli dəyərlərinə əsaslanan demokratik cəmiyyət qurmaq inkişafda olan dövlətlərin müasir dövrdə ən vacib vəzifələrindən biridir. Yetişməkdə olan gənc nəslin həyata hazırlanmasında, cəmiyyətin hər bir üzvünün vətəndaş kimi formalaşmasında təhsilin üzərinə mühüm vəzifələr düşür. Təlim prosesi ilə bağlı bütün fəaliyyətlərin səmərəli təşkili, standartların öyrədilməsi, məqsədyönlü və ardıcıl həyata keçirilməsinə imkan yaradan kurikulumun ibtidai siniflərdə tətbiqi-müəllimin peşəkarlıq səviyyəsinin və pedaqoji fəaliyyətinin yüksəlməsini tələb edir.

Standartların öyrədilməsində fəal tələmin məntiqə söykənən bir sıra nəticələrini nəzərə alıram. Dərsdə problemin həlli məzmun xətti və standartların öyrədilməsi ilə səciyyələnir. Bu öyrənmədən şagirdlər yeni bilikləri müstəqil olaraq əməli fəaliyyətləri əsasında dərk etməlidirlər. Düzgün istiqamətləndirmə şagirdin özünü şəxsiyyət kimi dərk etməsinə şərait yaratmalıdır.

Standart iki mühüm komponentdən ibarət olur :

- 1) Məzmun (bilik)
- 2) Fəaliyyət (bacarıq)

Standartlarda təlim ediləcək məzmun ifadə olunur və bacarığın xüsusiyyəti göstə-

rilir, yəni nəyin öyrədiləcəyi və öyrədilənlərin necə nümayiş etdiriləcəyi aydın təsvir edilir. Hər bir standart alt standartla bölünür. Burada mürəkkəb fikirlər daha sadə fikirlərə bölünür, təlim məqsədinin müəyyən olunması üçün zəmin olan komponentlər əks olunur. Sınıfdan-sinfə keçdikdə alt standartlar dəyişir. Məsələn: I sinif üçün riyaziyyat və onun alt standartlarına baxaq:

2.1. Ədədi və dəyişənli ifadələr haqqında təsəvvürü olduğunu nümayiş etdirir.

2.1.1. Sadə ədədi ifadələri oxuyur və yazır.

2.1.2. Sadə ədədi ifadələrin qiymətini hesablayır.

Bu nümunədə bilik kateqoriyalarının (deklorativ, prosedural, kontekstual) hər üçü alt standartlarda öz əksini tapmışdır.

1. Deklorativ-alt standartlarda şagird sadə ifadələri oxuyub informasiyanı əldə edir.

2. Prosedural-malik olduğu informasiyanı xatırladığını hər hansı yolla nümayiş etdirir.

3. Kontekstual-alt standartlarında şagirddən gözlənilən nəticə ədədi ifadənin qiymətinin hesablanmasıdır. Bunun üçün şagird müəyyən prosedural biliklərə malik olmalıdır. O, ədədi ifadələri toplayarkən doğru cavab almaq üçün əvvəl toplama və çıxmanın ən əlverişli yollarını bilməlidir. Məzmun standartında fəaliyyət idraki, emosional və psixomotor taksonomiyanın köməyi ilə sistemləşdirilir. Riyaziyyat dərslərində əsas fəaliyyət idraki fəaliyyət olduğundan standartlar tərtib olunarkən idraki taksonomiya əsas götürülmüşdür. Standartlar bacarıqların ifadə edilməsində çox mühüm göstəricidir. Standartlar bacarığın xüsusiyyətinin müəyyənləşdirilməsində biz müəllimlərə öz fəaliyyətimizi düzgün təşkil etməkdə yardımçı vasitədir. Onun əsasında təlimin təşkili və şagird nailiyyətlərinin qiymətləndirilməsi ilə bağlı bütün mühüm məlumatlar əldə edilir.

Məzmun standartlarının mahiyyətinə məzmun və fəaliyyət xətləri daxildir.

Məzmun xətti–fənn üzrə ümumi təlim nəticələrinin reallaşdırılmasını təmin etmək üçün müəyyən edilmiş məzmunun zəruri hissəsidir.

Məzmun standartları müəyyənləşdirilərək fəaliyyət istiqaməti ilə əlaqəliliyi nəzərə alıram. Məsələn: ana dili məzmun xətti şagirdlərdə danışanın fikrini dinləyib-anlamaq və buna münasibət bildirmək bacarığını formalaşdırır. Bununla yanaşı, dil duyğunun inkişafını, əlifbanın öyrənilməsini, düzgün, sürətli və şüurlu oxu üzrə bacarıqların formalaşdırılmasını, Azərbaycan xalqının dili, tarixi, mədəniyyəti və incəsənəti, adət-ənənələri haqqında ilkin təsəvvürlərin yaradılmasını təmin edir. Bütün bunların dərk olunaraq fərqləndirilməsini və təcürbədə tətbiqini təmin edirəm. Oxu prosesində qazanılan bacarıqları yazı ünsiyyəti vasitəsilə genişləndirərək qarşılıqlı əlaqəyə çevirirəm. Mühakiməli xarakterli mətnlər qurulmasını təmin edirəm. Bütün bu vərdislər oxu və yazı qabiliyyətinin, rəhbərliyi itq inkişafının, ümumiyyətlə, kommunikativ mədəniyyətin formalaşmasında şagirdin fəaliyyətini məzmun xətti və standartlar təşkil edir. Ona görə də təlim standartlarını həmişə əsas götürürəm.

I sinfin “Azərbaycan dili” dərslisinin 112-ci səhifəsindəki Ç. Məmmədovun “Cücə və tülkü” mətninin öyrədilməsi zamanı standartların necə reallaşmasına nəzər yetirək.

Motivasiya:

Toyuq-cücənin, ev quşlarının düşməni nədir?

“Tülkü həccə gedir” cizgi filmindən bir fraqment göstərirəm.

Şagirdlər tülkünün hiyləgərliyindən, toyuq-cücəni necə aldadıb tutmasından, onların düşməni olmasından danışirlar.

Mətni aydın, ifadəli, intonasiya ilə

oxuyuram.

St.2.2.1. (Kiçikhəcmli mətnləri düzgün tələffüz etməklə oxuyur)- Mətn hissə-hissə şagirdlər tərəfindən oxunur.

Sual: Mətn nəzm və nəsrə yazılmışdır?

St.2.2.2. (Müxtəlif bədii mətnləri (nəzm, nəsr) fərqləndirir-şeyrin əsas struktur elementlərini bənd, misra, qafiyəli sözləri göstərərək mətnin nəzmlə yazıldığını deyirlər.

St.2.2.5. (Mətnin məzmununu nəql edir)

Şagirdlər şeyri nəsrə çevirib nəql edirlər.

St. 1.2.3. (Nitqi müvafiq mimika və jestlərlə müşayiət edir) - Mətn üç şagird tərəfindən (aparıcı, tülkü, cücə) səhnələşdirilir. Tülkü və cücə rolunu ifa edən şagirdlər jest və mimikalardan yerində istifadə etməklə tamaşanı nümayiş etdirirlər.

St.2.2.4. (Məndəki əsas fikri müəyyənləşdirir və sadə formada ifadə edir)- Cücə ağılla fikirləşib hiyləgər tülküyə qalib gələ bildi.

St.2.1.1. (Məndə rast gəldiyi yeni əşya və hadisələri adlandırır)-xırpaladı-qamzladı, tutdu.

St. 2.1.3. (Məndə öyrəndiyi yaxınmənalı sözləri cümlədə işlədir) - Əli qarıya vurulan topu cəld tutdu.

St. 3.1.2. (Əl yazısı şəklində olan sözləri və kiçikhəcmli mətnləri üzündən köçürür)-Şagirdlər əl yazısı ilə verilmiş mətni üzündən köçürürlər.

“Cücələrım” mahnısını oxutmaq.

Tapşırıq: Məndən sual cümləsini tapıb, nəqli və ya əmr cümləsinə çevirin.

Qiymətləndirmə.

Təhsil-öyrənən və öyrədənin qarşılıqlı pedaqoji işinin nəticəsidir. Biz ibtidai sinif müəllimləri pedaqoji elmi nə qədər dərindən mənimsəsək, Milli Kurikulum fənlərinin tədrisində bir o qədər yüksək nəticə əldə edə bilərik.

Rəyçi: dos. Ə.Abbasov

İstifadə edilmiş ədəbiyyat

1. Azərbaycan Respublikasında ümumi təhsil sistemində qiymətləndirmə konsepsiyası (Azərbaycan müəllimi, 6 fevral, 2009).

2. Kərimov Y. Təlim metodları. Bakı: RS Poliqraf, 2010.

3. Ümumtəhsil məktəblərinin I-IV sinifləri üçün fənn kurikulumları. Bakı, 2008.

4. Ümumtəhsil pilləsinin dövlət standartları (kurikulumları). / Azərbaycan məktəbi, 2011, № 6,

Р.Бабаева

Из опыта обучения стандартов в учебном процессе

Резюме

В статье говорится об учитывании в обучении стандартов интерактивного метода, основанного на логике. Отмечается, что решение проблемы характеризуется обучением содержательных линий и стандартов.

Выдвигается мысль о роли образования в таких важных задачах, как формирование гражданина и подготовке молодого поколения к жизни.

R.Babayeva

From the practice of teaching standards

Summary

In the article is spoken about the results of interactive teaching which is based on logic. It is noted that solving problem within the lesson is characterized by the standards. The role of education for making good citizens is noted. At the same time the information is given about two important components of education.